

кількості учасників; із дослідженням довгострокового впливу участі у студії на ціннісні орієнтації випускників у їхній подальшій професійній діяльності.

Список використаних джерел:

1. Бех І. Д. Виховання особистості : підручник. Київ : Либідь, 2008. 848 с.
2. Вишневський О. Теоретичні основи сучасної української педагогіки. Дрогобич : Коло, 2006. 608 с.
3. Пометун О. І. Формування громадянської компетентності: погляд з позиції сучасної педагогічної науки. *Вісник програм шкільних обмінів*. 2005. № 23. С. 18–20.
4. Концепція національно-патріотичного виховання молоді : затверджена наказом МОН України. URL: <https://mon.gov.ua> (дата звернення: 10.01.2025).
5. Кремень В. Г. Філософія людиноцентризму в стратегіях освітнього простору. Київ : Педагогічна думка, 2009. 520 с.
6. Сухомлинська О. В. Духовно-моральне виховання дітей та молоді: загальні тенденції й індивідуальний пошук. Київ : Добро, 2006. 43 с.

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ МОРАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Марія Козігора,

*доктор філософії зі спеціальності Психологія, старший викладач
кафедри загальної педагогіки, психології та методики початкової освіти
Комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний інститут»
Волинської обласної ради*

У тезах розкрито особливості морального виховання молодших школярів. Проаналізовано роль освітнього середовища, сім'ї, позакласної діяльності та міжособистісного спілкування у формуванні моральної свідомості, етичної поведінки та системи цінностей дитини. Охарактеризовано основні форми й засоби морального виховання.

Моральне виховання молодших школярів є важливою складовою гармонійного розвитку особистості та формування системи цінностей дитини. У

молодшому шкільному віці активно розвиваються моральна свідомість, здатність оцінювати власні вчинки та поведінку інших людей, формується ставлення до норм і правил суспільної взаємодії. Важливу роль у цьому процесі відіграє міжособистісна взаємодія, яка виступає основою засвоєння моральних норм, розвитку емпатії, взаємоповаги, відповідальності та навичок конструктивного спілкування. У процесі взаємодії з учителями, батьками та однолітками дитина набуває соціального досвіду, вчиться співпрацювати, дотримуватися моральних норм і регулювати власну поведінку відповідно до загальноприйнятих цінностей.

Відповідно до положень Концепції Нової української школи, духовно-моральне виховання має бути спрямоване на формування моральності, що ґрунтується на свободі вибору, внутрішніх переконаннях та здатності особистості діяти відповідно до норм совісті. Важливим аспектом цього процесу є формування уявлень про добро і зло, розвиток моральної самосвідомості, здатності до морального самоконтролю, оцінювання власних вчинків і поведінки інших людей. Духовно-моральне виховання також передбачає розвиток відповідальності за результати власних дій, здатності здійснювати моральний вибір та усвідомлення цінності людського життя й значущості інших людей [4, с. 117].

Т. Довженко та І. Небитова зазначають, що важливою особливістю духовно-морального виховання молодших школярів є його тривалий, безперервний і поетапний характер, що потребує постійного вдосконалення та корекції з боку педагогів відповідно до вікових особливостей дітей. Реалізація духовно-морального виховання здійснюється за принципом поступового ускладнення, коли засвоєння елементарних моральних норм і цінностей стає основою для формування більш складних моральних уявлень та переконань. Основним завданням духовно-морального виховання є перетворення суспільно значущих моральних вимог у внутрішні переконання особистості, формування почуття обов'язку, честі, гідності, відповідальності та совісті. Ефективність цього процесу значною мірою залежить від узгодженої взаємодії школи та сім'ї,

спільної участі батьків, учителів і дітей у виховних заходах, святах, спортивних змаганнях та інших формах колективної діяльності, які сприяють формуванню моральних цінностей, розвитку міжособистісних взаємин і позитивного соціального досвіду молодших школярів [2, с. 56].

С. Вітвицька та Д. Мовчан стверджують, що моральне виховання реалізується через різноманітні форми, методи та засоби педагогічного впливу. До основних форм морального виховання належать бесіди, дискусії, диспути, свята, ігри, усні журнали та інші види виховної діяльності. Важливими засобами морального виховання виступають діяльність, колектив, праця, сім'я, народні традиції, фольклор та інші чинники соціалізації особистості. Значну роль у формуванні моральних цінностей відіграють сім'я, навчальний процес, міжособистісне спілкування, позаурочна та позашкільна діяльність, а також засоби масової інформації.

Особливе значення у формуванні моральних якостей молодших школярів має позакласна діяльність, у процесі якої діти навчаються контролювати власну поведінку, усвідомлювати відповідальність за свої вчинки та здійснювати моральний вибір. Участь у гуртках, творчих проєктах, волонтерських і екологічних ініціативах сприяє практичному засвоєнню моральних норм та розвитку соціально значущих якостей особистості. Значний виховний потенціал мають майстер-класи, благодійні акції, творчі завдання, рольові ігри, театральні вистави та перегляд фільмів морального змісту [1, с. 81].

У молодшому шкільному віці активно формується моральна свідомість дитини, що проявляється у здатності розрізняти моральні категорії добра і зла, справедливості й несправедливості, оцінювати власні та чужі вчинки, аргументувати моральні судження та усвідомлювати значення етичних норм. Хоча моральні уявлення дітей ще не мають достатнього рівня узагальненості, вони свідчать про розвиток морального мислення як основи етичної поведінки. Важливу роль у формуванні етичної поведінки відіграє соціальна активність дитини у процесі навчальної, ігрової та позакласної взаємодії, де формуються навички співпраці, взаємодопомоги, відповідальності та дотримання соціальних

норм. Саме у реальних ситуаціях міжособистісної взаємодії дитина навчається узгоджувати власні інтереси з потребами інших, розв'язувати конфлікти та приймати морально виважені рішення. Поступово розвивається здатність до моральної рефлексії, що передбачає осмислення власних вчинків, аналіз їх мотивів і наслідків та оцінювання поведінки відповідно до моральних норм. Провідну роль у моральному становленні особистості відіграє сім'я, у якій закладаються первинні моральні уявлення, формуються цінності, моделі поведінки та ставлення до інших людей. Стиль сімейного виховання, характер емоційної взаємодії та моральний клімат родини суттєво впливають на розвиток моральної чутливості, емпатії та внутрішньої мотивації до моральної поведінки. Атмосфера підтримки, довіри й партнерської взаємодії сприяє гармонійному моральному розвитку дитини, тоді як конфліктність та емоційна дистанційованість можуть ускладнювати процес формування етичних орієнтирів і моральної саморегуляції [3, с. 180].

Таким чином, моральне виховання молодших школярів є важливою складовою гармонійного розвитку особистості та формування системи моральних цінностей дитини. Ефективність цього процесу значною мірою залежить від характеру міжособистісної взаємодії, емоційного клімату в сім'ї та школі, а також використання різноманітних форм позакласної й виховної діяльності. Формування моральної свідомості, емпатії, відповідальності та навичок конструктивної соціальної взаємодії сприяє розвитку етичної поведінки, моральної саморегуляції та позитивної соціалізації молодших школярів.

Список використаних джерел:

1. Вітвицька С. С. Моральне виховання учнів початкової школи у позакласній діяльності. *Креативна педагогіка*. 2025. № 18. С. 81–84.
2. Довженко Т. О., Небитова І. А. Духовно-моральне виховання молодших школярів у контексті Нової української школи (НУШ). *Духовно-інтелектуальне виховання і навчання молоді в ХХІ столітті* : міжнар. період. зб. наук. пр. Харків, 2021. Вип. 3. С. 56–59.
3. Муковіз О., Красюк Л. Формування етичної поведінки молодших школярів у контексті сучасних соціальних трансформацій: теоретичний аспект. *Психолого-педагогічні проблеми сучасної школи*, 2026. Вип. 1(15). С. 180–186.